

הלכות ברכות פרק ד

א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת שמעין שלוש, צריך לברך אותה במקום שאכל. אכל כשהוא מהלך יושב במקום שפסק, ויברך; אכל כשהוא עומד יושב במקומו, ויברך. שכח ברכת המזון, ונזכר קדם שיתאכל המזון במעיו מברך במקום שנזכר; ואם היה מזיד, חוזר למקומו ומברך, ואם ברך במקום שנזכר, יצא ידי חובתו. וכן אם ברך כשהוא עומד, או כשהוא מהלך יצא ידי חובתו; ולכתחלה לא יברך ברכת המזון, ולא ברכה שמעין השלוש, אלא כשהוא יושב, ובמקום שאכל.

ב. מי שנסתפק לו אם ברך המוציא או לא ברך אינו חוזר ומברך, מפני שאינה מן התורה. שכח לברך המוציא אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך; ואם לאחר שגמר, אינו חוזר ומברך.

ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקרא לו חברו לדבר עמו, ויצא לו לפתח ביתו וחזר הואיל ושנה מקומו, צריך לברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך כתחלה המוציא, ואחר כך גומר סעודתו.

ד. חברים שהיו יושבין לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה אם הניחו שם זקן או חולה חוזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה. ואם לא הניחו שם אדם כשהן יוצאין, צריכין ברכה למפרע; וכשהן חוזרין, צריכין ברכה לכתחלה.

ה. וכן אם היו מסבין לשתייה, או לאכילת פרות: שכל המשנה מקומו, הרי פסק אכילתו; ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה לכתחלה על מה שהוא צריך לאכל. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד, אינו צריך לחזר ולברך. אכל במזרחתה שלתאנה ובא לאכל במערבה, צריך לחזר ולברך.

ו. ברך על הפת, פטר כל הפרפריות שאוכלין בהן הפת, ממני תבשיל ופרות, וכיוצא בהן; אבל אם ברך על הפרפרת, לא פטר את הפת. ברך על מעשה קדרה, פטר את התבשיל; ואם ברך על התבשיל, לא פטר מעשה קדרה.

ז. גמר בלבו מלאכל או מלשתות, ואחר כך נמלך לאכל או לשתות אף על פי שלא שנה מקומו, חוזר ומברך; ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזר ולשתות או לאכל אפלו פסק כל היום כלו, אינו צריך לברך שניה.

ח. היו שותין ואמרו בואו ונברך ברכת המזון, או בואו ונקדש קדוש היום נאסר להם לשתות, עד שיברכו או יקדשו; ואם רצו לחזר ולשתות קדם שיברכו או יקדשו, אף על פי שאינן רשאים צריכין לחזר ולברך בורא פרי הגפן תחלה, ואחר כך ישתו. אבל אם אמרו בואו ונבדיל, אין צריכין לחזר ולברך.

ט. היו מסבין לשתות יין, ובא להן מין יין אחר, כגון שהיו שותין אדם והביאו שחור, או ישן והביאו חדש אינן צריכין לברך ברכת היין פעם שניה; אבל מברכין ברוח אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב.

י. אין מברכין על אכל מפל האכלין, ולא על משקה מפל

המשקין, עד שיבוא לפניו ; ואם ברוך ואחר כך הביאו לפניו, צריך לחזור ולברך. נטל אכל וברך עליו, ונפל מידו ונשרף או שטפו נהר נוטל אחר וחוזר ומברך עליו, אף על פי שהוא מאותו המין ; וצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על ברכה ראשונה, כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה. עומד אדם על אמת המים, ומברך ושותה, אף על פי שהמים שהיו לפניו בשעת הברכה, אינן המים ששתה מפני שלכך נתכוון, מתחלה.

יא. דברים הבאים בתוך הסעודה, והם מחמת הסעודה אינן צריכין ברכה לא לפניהם, ולא לאחריהם ; אלא ברכת המוציא שבתחלה, וברכת המזון שבסוף, פוטרין הכל, שהכל טפלה לסעודה. ודברים שאינן מחמת הסעודה, שבאו בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניהם, ואין טעונין ברכה לאחריהם. ודברים הבאים לאחר הסעודה, בין מחמת הסעודה בין שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם, ולאחריהם.

יב. בשבתות וימים טובים, ובסעודת הקזת הדם, ובעת שיצא מן המרחץ, וכיוצא בהן, שאדם קובע סעודתו על היין אם ברוך על היין שלפני המזון, פטר את היין ששותה לאחר המזון קדם שיברך ברכת המזון ; אבל בשאר הימים, צריך לחזור ולברך בתחלה על היין שלאחר המזון. בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאין בית הבליעה פנוי, שיענו הכל אחר אחד אמן ; ואינו פוטר את היין שלאחר המזון.

הלכות ברכות פרק ה

א. נשים ועבדים, חייבין בברכת המזון ; וספק יש בדבר אם הם חייבין מן התורה, לפי שאין קבוע לה זמן, או אינן חייבין מן התורה. לפיכך אין מוציאים את הגדולים ידי חובתן. אבל הקטנים, חייבין בברכת המזון מדברי סופרים, כדי לחנכן במצוות.

ב. שלושה שאכלו פת פאחד, חייבין לברך ברכת הזמון קדם ברכת המזון. ואי זו היא ברכת הזמון אם היו האוכלים משלושה ועד עשרה, מברך האחד מהן, ואומר נברך שאכלנו משלו ; והכל עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ואחר כך מתחיל, ואומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הן . . . עד שגומר ארבע הברכות ; והם עונים אמן, אחר כל ברכה וברכה.

ג. היו האוכלים מעשרה ולמעלה, מזמנין בשם. כיצד המברך אומר נברך לאלהינו שאכלנו משלו, והן עונים ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו, והוא חוזר ואומר ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו, ומתחיל ברכת המזון.

ד. הסועד בבית חתנים משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נשואין ולהכינה, ועד שלושים יום אחר הנשואין מברך נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו, והן עונים ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ואם היו עשרה מברך נברך לאלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו, והם עונים

ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו, והוא חוזר ואומר ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו. וכן סעודה שעושין אותה אחר הנשואין מחמת הנשואין עד שנים עשר חדש, מברך שהשמחה במעונו.

ה. הכל חייבין בברכת הזמון, בדרך שחייבין בברכת המזון אכלו פוהנים שאכלו קדשי קדשים בעזרה. וכן פוהנים וישראלים שאכלו באחד, ואכלו הפוהנים תרומה וישראל חלין חייבין בזמון. נשים ועבדים וקטנים, חייבין בזמון כחייבין בברכת המזון.

ו. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, אבל מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה שלנשים ועבדים וקטנים, מפני הפריצות אלא נשים לעצמן, או עבדים לעצמן, או קטנים לעצמן: ובלבד, שלא יזמנו בשם. אנדרגינז, מזמן למינו; ואינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק. והטמטום, אינו מזמן כלל. קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו, אף על פי שהוא כבן שבע כבן שמונה; ומצטרף בין למנין שלושה בין למנין עשרה, לזמן עליו. והנכרי, אין מזמנין עליו.

ז. אין מזמנין אלא על מי שאכל מפזית פת ומעלה. שבעה שאכלו פת, ושלושה אכלו עמהן ירק או ציר וכיוצא בזה מצטרפין לזמון בשם: והוא, שיהא המברך מאוכלי הפת. אבל ששה שאכלו פת, וארבעה ירק אין מצטרפין: עד שיהיו אוכלי הפת, רב הנפר. במה דברים אמורים, בעשרה; אבל שלושה צריך שיאכל כל אחד מהן פזית פת, ואחר כך מזמנין.

ח. שנים שאכלו וגמרו מלאכל, ובא שלישי ואכל אם יכולין לאכל עמו כל שהוא אכלו משאר אכלין, מצטרף עמהן; וחקם גדול שבמסבין הוא שמברך לכולן, אף על פי שלא בא אלא באחרונה.

ט. שלושה שאכלו באחד, אינן רשאים לחלק; וכן ארבעה, וכן חמשה. ששה, יש להן לחלק, עד עשרה; עשרה אינן רשאים לחלק, עד שיהיו עשרים: שכל זמן שיחלקו ותהיה ברכת הזמון לכל חלק וחלק בזמון הכל, יש להן לחלק.

י. שלושה בני אדם שבאו משלוש חבורות שלשלושה שלושה, אינן רשאים לחלק; ואם כבר זמן כל אחד ואחד מהן בחבורה שלו, רשאים לחלק, ואינן חייבין בזמון, שכבר זמנו עליהן. שלושה שישבו לאכל אף על פי שכל אחד ואחד אוכל משלו, אינן רשאים לחלק.

יא. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, מצטרפין לזמון אחד; ואם לאו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. ואם יש שמש אחד ביניהן, שהוא הולך ומשמש מחבורה זו לחבורה זו מצטרפין לזמון אחד, אף על פי שאין מקצת אלו רואין מקצת אלו: והוא שישמעו שתייהן, כל דברי המברך בבאור.

יב. שלושה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק קוראין לו, כדי שיבון לשמע מה שהן אומרים, ומזמנין עליו והוא בשוק, ויצא ידי חובתו; ולכשיחזר למקומו, יברך ברכת המזון לעצמו.

אָבֵל עֲשֶׂרָה שָׁאָכְלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן אֵין מִזְמָנִין עָלָיו, עַד שִׁיחֹזֵר וַיֵּשֶׁב בַּמָּקוֹמוֹ עִמָּהֶם.

יג. שְׁלוֹשָׁה שָׁאָכְלוּ בְּאַחַד, וְקִדְּם אֶחָד מֵהֶן וּבִרְךָ לְעַצְמוֹ מִזְמָנִין עָלָיו, וַיֵּצֵאוּ הַשְּׁנַיִם יָדֵי חוֹבֶת זְמוּן; וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוּן זֶה, שְׂאִין זְמוּן לְמַפְרַע.

יד. שְׁנַיִם שָׁאָכְלוּ, כָּל אֶחָד וְאַחַד מִבֶּרֶךְ לְעַצְמוֹ; וְאִם הָיָה אֶחָד יוֹדֵעַ וְאַחַד אֵינוֹ יוֹדֵעַ, זֶה שִׁיּוּדֵעַ מִבֶּרֶךְ בְּקוֹל רֹם, וְהַשְּׁנַיִם עוֹנָה אִמֵּן אַחֵר כָּל בִּרְכָה וּבִרְכָה, וַיֵּצֵא יָדֵי חוֹבֶתוֹ. וּבֵין מִבֶּרֶךְ לְאַבּוֹ, וְעַבֵּד מִבֶּרֶךְ לְרַבּוֹ, וְאַשָׁה מִבִּרְכַּת לְבַעֲלָהּ, וַיּוֹצִיאוּ יָדֵי חוֹבֶתָן; אָבֵל אִמְרוּ חֲכָמִים, תָּבוֹא מֵאֲרָה לְמִי שֶׁאַשְׁתּוֹ וּבָנָיו מִבִּרְכִּין לוֹ.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים שִׁיֵּצֵאוּ יָדֵי חוֹבֶתָן, בְּזְמַן שָׁאָכְלוּ וְלֹא שָׁבְעוּ, שֶׁהֵן חֵיבִין לְבִרְךָ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וּלְפִיכָךְ מוֹצִיִּינָן אוֹתָן קָטָן אוֹ עַבֵּד אוֹ אִשָּׁה מִיָּדֵי חוֹבֶתָן; אָבֵל אִם אָכַל וְשָׁבַע, שְׁנִתְחַיֵּב בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן מִן הַתּוֹרָה אֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן אוֹ עַבֵּד מוֹצִיִּינָן אוֹתוֹ מִיָּדֵי חוֹבֶתוֹ: שְׁכָל הַחֵיב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה אֵין מוֹצִיִּי אֹתוֹ מִיָּדֵי חוֹבֶתוֹ, אֲלֹא הַחֵיב בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ.

טז. הַנִּכְנָס אֶצֶל אַחֵרִים, וּמִצָּאֵן מִבִּרְכִּין בִּרְכַּת הַזְּמוּן אִם מִצָּא הַמִּבְרָךְ אוֹמֵר נְבִרְךָ, הוּא עוֹנָה אַחֲרָיו בְּרוּךְ וּמִבְרָךְ; וְאִם מִצָּא הָאוֹכְלִים עוֹנִין בְּרוּךְ שָׁאָכְלָנוּ, הוּא עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם אִמֵּן.

הַלְבוֹת בִּרְכוֹת פֶּרֶק ו

א. כָּל הָאוֹכֵל הַפֶּת שֶׁמִּבִּרְכִּין עָלֶיהָ הַמוֹצִיִּי צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תַּחֲלָה וְסוּף, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא פֶת חֲלִין; וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לָהֶם טַמְאָה, לֹא יֹאכַל, עַד שִׁיטֵּל שְׁתֵּי יָדָיו. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטְבוּלוֹ בְּמַשְׁקִין צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, תַּחֲלָה.

ב. כָּל הַנוֹטֵל יָדָיו בֵּין לְאַכִּילָהּ, בֵּין לְקָרִית שְׁמַע, בֵּין לְתַפְלָה מִבֶּרֶךְ בַּתַּחֲלָה, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנּוֹ עַל נְטִילַת יָדַיִם: שִׁזּוֹ מִצְוֹת חֲכָמִים הִיא שְׁנַצְטִינּוֹ בַּתּוֹרָה לְשִׁמְעַ מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמָר "עַל-פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ" (דְּבָרִים יז, יא). וּמִיָּם אַחֲרוֹנִים אֵין מִבִּרְכִּין עָלֶיהָ, שֶׁאֵינָן אֲלֹא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה; וּלְפִיכָךְ חֵיב אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהֶן יָתֵר.

ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תַּבְשִׁיל לְתַבְשִׁיל, רְשׁוֹת רְצָה נוֹטֵל, רְצָה אֵינוֹ נוֹטֵל. וּפְרוֹת שֶׁלֹּחֲלִין אֵינָן צָרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, לֹא בַּתַּחֲלָה וְלֹא בַּסּוּף; וְכָל הַנוֹטֵל יָדָיו לְפְרוֹת, הֵרִי זֶה מַגְסִי הַרוּחַ.

ד. כָּל אֶת הַמֶּלַח, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ מֶלַח סְדוּמִית אוֹ מֶלַח שֶׁטְבָעוּ כְּטַבַּע מֶלַח סְדוּמִית, וַיַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וַיִּסְמָה; וּמִפְּנֵי זֶה חֵיב לְטַל יָדַיִם בַּסּוּף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמֶּלַח. וּבַמַּחֲנֶה, פְּטוּרִין מִנְטִילַת יָדַיִם בַּתַּחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִין בַּמִּלְחָמָה; וְחֵיבִין בְּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

ה. עַד הֵיכָן הִיא נְטִילַת יָדַיִם, עַד הַפֶּרֶק; וְכַמָּה שַׁעוֹר הַמִּים, רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדַיִם. וְכָל שֶׁחוֹצֵץ בְּטַבִּילָהּ, חוֹצֵץ בְּנְטִילַת יָדַיִם; וְכָל הָעוֹלָה לְמִדַּת הַמָּקוֹה, עוֹלָה לְשַׁעוֹר רְבִיעִית.

ו. כָּל הַצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם אִם הַטָּבִיל יָדָיו בְּמִי מָקוֹה, אֵינוֹ

צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר; וְאִם הַטְּבִילִין בְּמִים שְׂאִין בָּהֶן שְׁעוֹר מְקוּהָ, אוֹ בְּמִים שְׂאוּבִין שְׂבַקְרָקָע, לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, שְׂאִין הַמִּים הַשְּׂאוּבִין מְטַהְרִין אֶת הַיָּדִים אֲלֹא בְּנֻטִּילָה.

ז. כָּל הַנוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּאַרְבַּעַה דְּבָרִים: בְּמִים עֲצָמָן, שְׁלֹא יִהְיוּ פְּסוּלִין לְנֻטִּילַת יָדִים; וּבְשְׁעוֹר, שְׂיִהְיֶה בָּהֶן רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדִים; וּבְכָלִי, שְׂיִהְיוּ הַמִּים שְׁנוּטְלִין בָּהֶן בְּכָלִי; וּבְנוֹטֵל, שְׂיִהְיוּ הַמִּים בָּאִים מְכוּחַ נוֹתֵן.

ח. אַרְבַּעַה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמִּים שְׁנוֹי מְרָאָה, וְגִלּוּי, וְעֲשִׂית מְלֹאכָה בָּהֶן, וְהַפְסֵד הַמוֹנֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה מִלְּשִׁתוֹת מֶהֶן. פִּיּוּצָד: מִים שְׁנִשְׁתַּנּוּ מְרִאִיהֶן בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקִרְקָעוֹת, בֵּין מַחְמַת דְּבָר שְׁנִפֵּל לְתוֹכָן בֵּין מַחְמַת מְקוֹמָן הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין. וְכֵן אִם נִתְּגַלוּ גִלּוּי הָאוֹסֵר אוֹתָן מִן הַשְּׁתִּיָּה, נִפְסְלוּ לְנֻטִּילַת יָדִים.

ט. כָּל מִים שְׁנִעֲשֶׂה בָּהֶן מְלֹאכָה, נַעֲשׂוּ שׁוֹפְכִין וּפְסוּלִים לְנֻטִּילַת יָדִים. פִּיּוּצָד: מִים שְׂאוּבִין שֶׁהִדִּיחַ בָּהֶן כְּלִים, אוֹ שִׁשְׂרָה בָּהֶן פֶּתוֹ, וְכִיּוּצָא בְּזֶה, בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקִרְקָעוֹת פְּסוּלִין לְנֻטִּילַת יָדִים. הִדִּיחַ בָּהֶן כְּלִים מוֹדִיחִין אוֹ חֲדָשִׁים, לֹא פְּסָלָן. מִים שֶׁהִנְחִיתוֹם מְטַבֵּל בָּהֶן אֶת הַכַּעֲכִין, פְּסוּלִין; וְשֶׁהוּא חוֹפֵן מֶהֶן בְּשַׁעַת לִישָׁה, כְּשֶׁרִים שֶׁהַמִּים שְׂבַחְפָּנִיו, הֵם שְׁנִעֲשׂוּ בָּהֶן מְלֹאכָה, אֲבָל הַמִּים שֶׁחָפֵן מֶהֶן, הָרִי הֵן בְּכַשְׁרוֹתָן.

י. כָּל מִים שְׁנִפְסְלוּ מִשְׁתִּית הַכֶּלֶב כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מְרִים אוֹ מְלוּחִין אוֹ עֲכוּרִין אוֹ רִיחָן רַע, עַד שְׁלֹא יִשְׁתֶּה אוֹתָן הַכֶּלֶב בְּכָלִים, פְּסוּלִין לְנֻטִּילַת יָדִים; וּבְקִרְקָעוֹת, כְּשֶׁרִים לְהַטְבִּיל בָּהֶן. חֲמִי טְבִירָה בְּמִקוֹמָן, מְטַבִּילִין בָּהֶן אֶת הַיָּדִים; אֲבָל אִם נָטַל מֶהֶן בְּכָלִי, אוֹ שֶׁהִפְלִיג מֶהֶן אֲמָה לְמָקוֹם אַחֵר אֵין נוֹטְלִין מֶהֶן לֹא רֵאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים, מִפְּנֵי שְׂאִינָן רֵאוּיִין לְשִׁתִּית הַבְּהֵמָה.

יא. יֵשׁ לְנוֹטֵל לְתֵן עַל יָדָיו מַעַט מַעַט, עַד שְׂיִתֵּן כְּשְׁעוֹר; וְאִם נָתַן הַרְבִּיעִית כְּלָה בְּשִׁטְיָפָה אַחַת, כְּשֶׁר. נוֹטְלִין אַרְבַּעַה חֲמִשָּׁה, זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ יָד זֶה עַל גְּבִי יָד זֶה, בְּשִׁטְיָפָה אַחַת וּבִלְבָד שְׂיִרְפוּ יָדֵיהֶם, כְּדִי שְׂיִבּוֹא בִּינְיָהֶן הַמִּים, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ הַשִּׁטְיָפָה, כְּדִי רְבִיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

יב. אֵין נוֹטְלִין לְיָדִים לֹא בְּדַפְנוֹת הַכְּלִים, וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲץ, וְלֹא בְּחֶרְסִים, וְלֹא בְּמַגּוּפַת הַחֲבִית. וְאִם תִּקֵּן הַמַּגּוּפָה לְנֻטִּילָה, נוֹטְלִין מִמֶּנָּה לְיָדִים; וְכֵן הַחֲמַת שֶׁתִּקְנָהּ, נוֹתֵנִין בָּהּ לְיָדִים. אֲבָל שֶׁק וְקָפָה אֵף עַל פִּי שֶׁתִּקְנֶנָּה, אֵין נוֹתֵנִין מֶהֶן לְיָדִים. וְלֹא יִתֵּן לְחִבְרוֹ בְּחִפְּנָיו, שְׂאִין חִפְּנָיו כְּלִי. וְכָלִים שְׁנִשְׁבְּרוּ שְׂבִירָה הַמְּטַהֶרֶת אוֹתָם מִיָּדֵי טְמֵאָה אֵין נוֹתֵנִין בָּהֶן לְיָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׂבִירֵי כְּלִים.

יג. בְּכָל הַכְּלִים, נוֹטְלִין לְיָדִים, אֲפֹלוּ כְּלֵי גִלְלִים, וְכְּלֵי אֲדָמָה וְהוּא, שְׂיִהְיוּ שְׁלֵמִים. כְּלֵי שְׂאִינָן מַחֲזִיק רְבִיעִית, אוֹ שְׂאִין בּוֹ רְבִיעִית אֵין נוֹתֵנִין מִמֶּנּוּ לְיָדִים.

יד. הַכָּל כְּשֶׁרִים לְתֵן לְיָדִים, אֲפֹלוּ חֶרֶשׁ שׁוֹטָה וְקֶטֶן. אִם אֵין שֵׁם אַחֵר מִנִּיחַ הַכְּלִי בֵּין בְּרַפְּיוֹ, וְצָק עַל יָדָיו, אוֹ יִטָּה הַחֲבִית עַל יָדָיו, וְיִטַּל; אוֹ נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת וְצָק בְּזוֹ עַל זֹו, וְחוֹזֵר וְצָק בְּרֵאשׁוֹנָה עַל הַשְּׁנִיָּה. וְהַקּוּף, נוֹטֵל לְיָדִים.

טו. הַשִּׁקָּת שְׂדוּלָה הָאָדָם בִּידוֹ אוֹ בְּגִלְגָּל וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ, וְהַמִּים נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּאֲמָה וְהוֹלְכִין וּמִשְׁקִין הִירְקוֹת אוֹ הַבְּהֵמָה,

וְהִנִּיחַ יָדָיו בְּשִׁקְתָּ, וְעָבְרוּ הַמַּיִם וְשָׁטְפוּ עַל יָדָיו לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה, שֶׁהָרִי אֵין כָּאֵן נוֹתֵן עַל יָדָיו; וְאִם הָיוּ יָדָיו קְרוּבוֹת לְשִׁפְיַת הַדָּלִי, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמַּיִם שָׁטְפוּ עַל יָדָיו מִכּוּחַ נְתִינַת הָאָדָם עָלְתָה לוֹ נְטִילָה.

זו. מִיָּם שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נֶעֱשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה אוֹ לֹא נֶעֱשֶׂה, אִם יֵשׁ בָּהֶן כְּשַׁעוֹר אוֹ שְׂאִין בָּהֶן, אִם הֵם טְהוֹרִים אוֹ טְמֵאִים, סֵפֶק נָטַל יָדָיו סֵפֶק לֹא נָטַל יָדָיו סֵפֶק טְהוֹר: שְׁכָל סֵפֶק שֶׁבִּטְהוֹרַת הַיָּדִים, טְהוֹר.

יז. מִיָּם רֵאשׁוֹנִים צָרִיךְ שִׁיגְבִיָּה יָדָיו לְמַעַלָּה, שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִיָּם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזְרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַיָּדִים; וְאַחֲרוֹנִים צָרִיךְ שִׁישְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה, כְּדִי שִׁיֵּצֵא כָל כּוֹחַ הַמֶּלַח שֶׁעַל יָדָיו. מִיָּם רֵאשׁוֹנִים, נָטְלִין בֵּין עַל גְּבִי כְּלִי בֵּין עַל גְּבִי קֶרֶק; וְאַחֲרוֹנִים, אֵינָן נָטְלִין עַל גְּבִי קֶרֶק. מִיָּם רֵאשׁוֹנִים, בֵּין בְּחֻמֵּי הָאוֹר בֵּין בְּצוֹנָן. אַחֲרוֹנִים, אֵין נָטְלִין בְּחֻמִּין וְהוּא, שִׁיְהִיו חֻמִּין שֶׁהִיד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, מִפְּנֵי שְׂאִין מַעֲבִירִין אֶת הַזְּהָמָה, שֶׁאֵינוֹ יְכוּל לְפַשְׁשׁ בָּהֶן; אֲבָל אִם הָיוּ פּוֹשְׁרִין, נוֹטְלִין מֵהֶן בְּאַחֲרוֹנָה.

יח. נוֹטַל אָדָם יָדָיו שְׁחֲרִית, וּמִתְּנֶה עָלֵיהֶן לְכָל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְטַל יָדָיו, לְכָל אֲכִילָה וְאַכִילָה: וְהוּא, שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן; אֲבָל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיךְ לְטַל יָדָיו בְּכָל יֵת שֶׁצָּרִיךְ נְטִילָה.

יט. לֵט אָדָם אֶת יָדָיו בְּמַפָּה, וְאוֹכַל בָּהֶן פֶּת אוֹ דָּבָר שֶׁטְבוּלוֹ בְּמַשְׁקִין, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. הַמֵּאֲכִיל לְאַחֲרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדִים; וְהָאוֹכַל, צָרִיךְ נְטִילַת יָדִים, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּמַאֲכָל, אֲלֹא אַחֵר הוּא הַמֵּאֲכִילוֹ. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכַל בְּמַגְרָפָה, שֶׁצָּרִיךְ נְטִילַת יָדִים.

כ. אָסוּר לְהֵאֲכִיל לְמִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלְזֵל בְּנְטִילַת יָדִים; וְצוּי הַרְבֵּה צוּי חֻכְמִים עַל נְטִילַת יָדִים, וְהַזְּהִירוֹ עַל הַדָּבָר. אֲפֹלוֹ אֵין לוֹ מִיָּם אֲלֹא כְּדִי לְשִׁתּוֹת, נוֹטַל יָדָיו בְּמַקְצָתָן, וְאַחֵר כֶּךָ אוֹכַל, וְשׁוֹתָה מִקְצָתָן.

כא. צָרִיךְ אָדָם לְנַגֵּב אֶת יָדָיו, וְאַחֵר כֶּךָ יֹאכַל; וְכָל הָאוֹכַל בְּלֹא נִגּוּב יָדִים, כְּאוֹכַל לֶחֶם טָמֵא. וְכָל הַנוֹטַל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחֵר כֶּךָ מְבָרֵךְ. וְתִכְף לְנְטִילַת יָדִים, בְּרִכַּת הַמְּזוּן: לֹא יִפְסִיק בִּינֵיהֶן בְּדָבָר אַחֵר; אֲפֹלוֹ לְשִׁתּוֹת מִיָּם אַחֵר שֶׁנוֹטַל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, אָסוּר עַד שִׁיִּבְרַךְ בְּרִכַּת הַמְּזוּן.